státu. Jich význam jest tedy spíše deklaratorní; prohlašuje se jimi, že ústavní forma státu se srovnává se skutečnými poměry moci a že má tudíž povahu definitivní. Objeví-li se prohlášení to býti mylným, nezastaví se jím přece nikdy změna ústavy. Ovšem jsou ustanovení druhu dotčeného zároveň přiznáním chatrnosti budovy ústavní a tudíž ceny více jak problematické.

K výsledkům, podstatně s výklady spisovatelovými se srovnávajícím, dospěl jsem sám na základě úvah jiných (Základní rysy všeobecného práva státního str. XII.) a mohu zde tedy obmeziti se na stručné vytčení toho, v čem se uchylují od názorů, v oznámeném spisu vyslovených. Mám za to, že sluší rozeznávati mezi takovými předpisy, které pozdější změnu ústavy naprosto vylučují, a mezi předpisy, které změnu takovou pouze ztěžují (na př. požadavkem určité kvalifikované majority). Onyno považují se právem za naprosto nezávazné a bezúčinné, jak již trefně *Eisele* (ve spisu »Unverbindlicher Gesetzesinhalt«) dokázal, neb jest to vnitřní odpor, prohlašuje li se nějaký zákon za nezměnitelný, jsa sám toliko výsledkem faktorů, té doby v životě státním rozhodujících. Při tom neklademe váhu na formu, ve kteréž domnělá nezměnitelnost jest vyslovena; zajisté nebude žádný právník o tom pochybovati, že ustanovení francouzského zákona ze dne 14. srpna 1884, jenž vylučuje návrhy na změnu republikánské formy státní (»La forme républicaine du gouvernement ne peut faire l'objet d'une proposition de révision«) má právě tak málo účinku, jako předpis vylučující přímo změnu dotčenou

Za mnohem nesnadnější mám otázku naši v tom případě, když jde o předpisy, změnu ústavy neb některých základních zákonů státních toliko stěžující. Tu nedá se po mém soudě hájiti náhled o naprosté právní bezúčinnosti výhrad dotčených, nýbrž sluší vždy zkoumati, zda splnění žádaných podmínek za daných poměrů vůbec se jeví býti možným. Tomu-li tak, nemohou sebe větší potíže dispensovati od šetření předpisů zákona; není-li tomu tak, rovná se případ náš případu, když změna ústavy vůbec jest vyloučena. Z toho vyplývá, že při budování hrází na ochranu ústavy jest počínati si s náležitou opatrností a že přílišná horlivost v tomto směru stabilitě ústavy spíše může škoditi než prospěti. *Pražák.*

Lukas (Dr. Josef), *Die rechtliche Stellung des Parlaments* in der Gesetzgebung Österreichs und der constitutionellen Monarchien des deutschen Reiches. V Štýrském Hradci, 1901, str. 243.

Účelem obsáhlého spisu tohoto jest, dokázati, že v konstituční monarchii jednak vladař, jednak zastupitelstvo lidu jsou dva úplně rovnoprávné faktory, za jichžto spolupůsobení zákony k místu přicházejí. Za touto příčinou probírá spisovatel kriticky náhledy jednotlivých spisovatelů o předmětu dotčeném; zvláště důkladným pak jest ocenění, jehož se dostává panující nyní doktrině, která rozeznává mezi určením obsahu zákona s jedné a vydáním rozkazu zákonného s druhé strany, vindikujíc toto výhradně vladaři, kdežto ono jest výsledkem dohody mezi vladařem a zastupitelstvem lidu. Jednotlivé důvody, ve prospěch převahy vladařovy při konání funkcí zákonodárných uváděné (že zákonodárné sbory teprv později z volného usnesení se vladařova k spolupůsobení byly povolány, že co do času jest vladařova akce poslední, že vladař má aspoň z pravidla úplnou volnost co do publikace schváleného zákona a jiné), snaží se sám spisovatel dle

možnosti vyvrátiti, při čemž však po našem soudě zapomněl na námitku nejdůležitější, totiž na to, že v jistých případech má vladař právo, vydávati t. zv. nařízení z nouze (u nás dle známého § 14.) a že ústavy z pravidla ani nevytýkají přesných hranic mezi funkcí zákonodárnou a výkonnou, což bychom sobě naprosto nemohli vysvětliti, kdyby názor spisovatelův byl správným. Též zdá se nám, že při této práci problemu obyčejového práva věnováno bylo mnohem méně pozornosti, než jaké by vyžadoval úzký vztah této otázky k předmětu spisu.

Studium spisu, který bez podstatné škody mohl býti redukován na jednu desítinu objemu svého, zanechalo nám dojem, že se tu jedná pouze o spor slovní, nikoliv o skutečný problem státoprávní. Že z pravidla zákon může přijíti k místu toliko za spolupůsobení obou faktorů svrchu zmíněných, není nikým popřeno, a zdá se býti celkem lhostejno, cení-li někdo funkce toho neb onoho z nich výše než funkce druhého. Skutečně také neodvozuje pan spisovatel z theorie své nižádných důsledností praktických. *Pražák.*

Meyer (Georg), *Das parlamentarische Wahlrecht.* Po smrti spisovatelově vydal Jiří *Jellinek.* V Berlíně 1901, str. 736.

Obšírný tento spis obsahuje hojnost materiálu s nevšední pílí sebraného. Velký rozsah díla, jakož i okolnost, že jde o publikaci posmrtnou, ovšem to přinášejí samy s sebou, že nemohla všechna sdělená dáta býti doplněna do nejnovější doby, že tedy spis v tom aneb onom směru již v čas svého vydání jest zastaralý. Tomu však vůbec naprosto vyhnouti se není lze při předmětu zasahujícím měrou tak rozsáhlou v proud života denního.

Spis skládá se z dvou knih, z nichž první líčí historicky dějiny vývoje parlamentárního volebního práva ve státech Evropských a ve Spojených státech Severní Ameriky. Pokud se týče Rakouska, sběhly se některé omyly, tak n. př. není správno, tvrdí-li se na str. 208, že ústava ze dne 25. dubna 1848 nevztahovala se na Halič a Dalmatsko, nýbrž týkala se pouze zemí, k t. zv. německému spolku států náležejících; na str. 276 tvrdí se omylem, že k volebnímu právu do sněmů z pravidla se vyhledává svéprávnosti a mužského pohlaví; na str. 284 přehlíží se, že pluralitní soustava platí i vůči páté kurii, což ostatně na stránce 447 správně se uvádí. Některé jiné nepřesnosti nutně zavinila nezbytná stručnost a nelze je tedy vytknouti spisovateli, jenž sebral potřebná data s velkou svědomitostí a snažil se podati co možná celistvý obraz o předmětu pojednávaném.

Druhá kniha spracovává získaná dáta systematicky s hlediska jednotlivých problémů, při jichž řešení se užívá methody srovnávací. Takovým způsobem zvláště se pojednává o aktivném a passivném právu volebním, o dietách poslaneckých, o volení přímém a nepřímém, o formě hlasování, vymezení okresů volebních, o tom má-li se vyhledávati majority absolutné neb relativní, o zastoupení minorit, o povinnosti, dostaviti se k volbě a přijati volbu, období volebním a mnohých otázkách řízení volebního. Výklady spisovatelovy jsou jasny a vyhýbají se vší jednostrannosti, ku které předmět spisu tak snadno zavdati může podnět. *Pražák.*

S. Geyerhahn: Das Problem der verhältnissmässigen Vertretung. Wiener staatswiss. Studien, 1902, 50 str.

Vycházeje z předpokladu, že v moderních státech v dohledné době zavedeno bude, pokud se tak již nestalo, všeobecné a rovné právo hlasovací do zastupitelstev všech korporací veřejnoprávných, autor upozorňuje, že všude za nedlouho se pozná, že zastupitelstvo vlastně není složeno tak, jak by pravému smýšlení obyvatelstva odpovídalo. Nejen že není v něm patřičně zastoupena minorita, nýbrž obraz bývá ještě více skreslen tím, že majorita v zastupitelstvu jest v pravidelných případech nahodilá a umělá. Tento fakt již dávno ovšem jest uznán; a z poznání jeho vyplynuly různé pokusy o odstra-